

DARKO ŠTRAJN¹

Oktobrska revolucija – inspiracija ali travma nove levice

Izveček: Kljub posameznim redukcionističnim poskusom definicij nove levice iz obdobja šestdesetih in sedemdesetih let 20. stoletja kot pretežno intelektualnega, ali generacijskega, ali političnega, ali kulturnega fenomena, je jasno, da je šlo za obširno, zelo pluralno, raznoliko in pretežno levičarsko radikalno politično in družbeno gibanje. Oktobrska revolucija je bila v intelektualnih in političnih diskurzih, ki so se nanašali na razmišljanja nove levice o revoluciji in njenem pomenu, seveda pomembna zgodovinska tema. Lahko bi rekli, da so se številne nasprotujoče si in kakorkoli že razlikujoče se zainteresirane interpretacije ujele predvsem v priznavanju njenega temeljnega emancipacijskega ali osvobodilnega pomena in v kritiki stalinizma. V članku to tezo ilustrira prikaz pogledov štirih najbolj reprezentativnih interpretov ali kritikov sovjetske revolucije, ki ponazarjajo odnos nove levice do ruskega revolucije in do dogajanja po njej: Marcuseja, Debraya, Dutschkeja in Cohn-Bendita.

Ključne besede: nova levica, revolucija, Rusija, socializem, avantgarda, boljševiki

UDK: 141.82:323.272(47)“1917”

The October Revolution: Inspiration or Trauma for the New Left

Abstract: Despite some reductionist attempts to define the 1960s

¹ Prof. dr. Darko Štrajn je raziskovalni svetnik na Pedagoškem inštitutu in redni profesor za področje filozofije na Alma Mater Europea – Institutum Studiorum Humanitatis, Fakulteti za podiplomski humanistični študij, Ljubljana. E-naslov: darko.strajn@guest.arnes.si.

and 1970s New Left as a predominantly intellectual, generational, political, or cultural phenomenon, it was clearly a vast, very pluralistic, diverse and predominantly leftist radical political and social movement. In the intellectual and political discourses expressing the general reflections of the New Left on revolution and its meaning, the October Revolution was, of course, an important historical theme. The many interested interpretations, while contradictory and diverging in various ways, have agreed primarily in their recognition of its fundamental emancipatory or liberating significance and in their criticism of Stalinism. To illustrate this thesis, the present paper surveys the views held by four most representative interpreters or critics of the Soviet revolution, who demonstrate the attitude of the New Left to the Russian revolution and to its aftermath: Marcuse, Debray, Dutschke, and Cohn-Bendit.

Keywords: New Left, revolution, Russia, socialism, avant-garde, Bolsheviks

Uvod

“Nova levica”, o kateri je beseda v tem zapisu, nima prav veliko skupnega s to sintagmo, ki jo v drugem desetletju 21. stoletja lahko zasledimo v žurnalističnih in sem ter tja esejističnih rabah. V času finančne krize, začenši z leti 2008–2009, ko naj bi postajalo jasno, da etablišana politična levica “nima pravih odgovorov”, se je lahko zazdelo, da se utegne poroditi “nova levica”, ki pa je kot zaznavne akterke v političnih in vse bolj tudi v intelektualnih preigravanjih “scenarijev prihodnosti” pravzaprav sploh ni. Gre torej bolj ali manj za prazen pojem ali rečeno v ortodoksnejšem strukturalističnem

žargonu: za označenca brez označevalca. Medtem ko se v teorijah – najsi gre za francoske notorično levičarske filozofe *à la* Alain Badiou ali za ameriško akademsko levico, ki jo, med drugimi, zastopajo Nancy Fraser, Peter McLaren, Russell Jacoby idr. – še vedno odigravajo razredni ali spolni boji, se v neoliberalni realnosti udejanja tisto, čemur je Rosa Luxemburg rekla “naraščajoča anarhija kapitalističnega gospodarstva”.² Za razliko od l. 1899, ko je nastal njen zadelni spis, se je naslovljeni agens, namreč proletariat, izgubil v razpršeni pluralnosti akterjev tlečega odpora sodobnemu danemu sistemu dominacije. Pri tem ni videti nikakršne prepoznavne organizacijske forme, razen “zastarelih” ugašajočih sindikatov, če niti ne govorimo o medijsko slabo slišnih diskurzih razbitih in pretežno brezciljnih zavezništev klandestinih skupin. Odgovarjanje na vprašanja o vzrokih in posledicah te družbene in politične kakofonije v okviru vse bolj diskreditirane demokracije v intervalu novega bogatenja – ki ga je argumentirano in odmevno ugotovil Piketty³ – in distribucije prekarnosti za novodobne sužnje, naj ostane za kako drugo priložnost. Zadovoljimo se torej zgolj z ugotovitvijo, da se je od revolucije šestdesetih let v zgodovino zarisala trajektorija transformacij, ki bodo s tem, da so postale sestavine institucionalne strukture, nemara sčasoma spodbudile tudi analitična vprašanja o tem, kaj je bilo pred njimi? Zgodovinski spomin pač sproža multitemporalnost, v kateri je tisto, kar je minilo ali v zainteresiranem pogledu zastarelo, lahko nenadoma aktualno in pomenljivo. V šestdesetih in sedemdesetih letih se je nekaj takega izrazilo v oživljanju anarhizma, v renesansi marksizma, v reformulaciji umetniških avantgard in, poleg vsega drugega, tudi v kritičnih premislekih, polemikah in preprosto v novih naracijah (od recimo znanstveno zgo-

² Luxemburg, 1977, 55.

³ Piketty, 2013.

dovinarskih do širokega spektra reflektivnih dekonstrukcij) o ruski revoluciji.

Skupni imenovalec novolevičarskih interpretacij ruske revolucije

Govorim torej o *novi levice* v zgodovinsko izvirnem pomenu besede. Kljub posameznim redukcionističnim poskusom definicij nove leve kot pretežno intelektualnega, ali generacijskega, ali političnega, ali kulturnega fenomena, je jasno, da je šlo za obširno, zelo pluralno, raznoliko in pretežno radikalno družbeno gibanje s politično levim predznakom. Predvsem ni dvoma o tem, da je nova levica praktično v vseh svojih številnih profilih temeljila na kritiki “stare levece” – to pomeni na kritiki takratnih socialističnih in komunističnih strank in na kritiki realnega socializma onstran železne zavese.⁴ Seveda pa so bili primarne tarče kritike in raznolikih praks subverzij kapitalistični sistem in njegove forme dominacije. Z zgodovinskega stališča se je nova levica s svojih intelektualnih pozicij soočala s teorijami in idejami – tudi “pozabljenimi”, kot denimo z anarhizmom, utopizmom, mutualizmom in, ne nazadnje, tudi z liberalizmom. Tiste teorije, ideje in politične doktrine, ki niso bile pozabljene, temveč so bile kakorkoli že skrepenele in dogmatizirane, pri čemer govorim zlasti o marksizmu, pa je nova levica skušala “preroditi”, odkriti “izvirne pomene” in premisliti njihovo vlogo v zgodovinskih procesih obdobja modernizma. Po petdesetih letih po letu 1968 na podlagi zgodovinskih dejstev že lahko rečemo, da je nova levica kot politično

⁴ Čeprav se nove levece najbolj spominjamo po reprezentativnih in “ikoničnih” pariških ter berlinskih dogodkih l. 1968, in čeprav nova levica večinoma velja za “zahodni” politični pojav, je treba opozoriti na to, da je bila pomembno dejavna tudi na “drugi strani železne zavese” predvsem v nekdanjih socialističnih državah centralne Evrope (Poljska, Češkoslovaška) in v Jugoslaviji.

gibanje ostala pretežno zunajparlamentarna, sčasoma pa je oblikovala različne alternativne prakse v okviru “novih družbenih gibanj”, kakor jih je poimenoval Alain Touraine.⁵ S političnega gledišča so bile najpomembnejši produkt teh gibanj stranke “zelenih”, ki so se različno uspešno v nekaterih državah vključile v parlamentarno politiko. Na drugi strani pa je bil poseben rezultat političnih procesov, ki jih je sprožila nova levica, še terorizem skupine Baader-Meinhof v Nemčiji in rdečih brigad v Italiji. Idejni voditelji teh iniciativ šestdesetih in sedemdesetih let 20. stoletja so se, čeprav so artikulirali nekakšne teoretske nastavke svojih z nasiljem obarvanih revolucionarnih praks, sklicevali tudi na Lenina.

Ključne označevalce nove levice kot družbenega gibanja pa ne kaže iskati predvsem v politični sferi, ampak prej na različnih ravneh družbene reprodukcije v sferah civilne družbe. To se nanaša na spremembe v kulturi, na takrat nove življenjske sloge, na spremenjeno razumevanje spolnosti ter s tem na verjetno nepovratne spremembe odnosov med spoloma, na nova pojmovanja morale in sploh na razširjeno polje individualnih svoboščin. Revolucija nove levice se je, z izjemo omenjenih poskusov terorizma, v povezavi z gibanji nove senzibilnosti, hipiji, odkrivanji drugih kultur, njihovih religij, filozofij in umetnosti, odlikovala z nenasiljem in izrazitim antimilitarizmom. Glede na trajnost vrste transformacij v civilnih sferah se zdi, da je bila revolucija šestdesetih let agens strukturnih sprememb. Možno in večkrat ponovljeno razumevanje teh dogajanj pa, nasprotno, vidi novo levico z njenimi družbenimi gibanji prej kot aktivni izraz strukturnih transformacij ekonomskih in kulturnih razmerij s prevlado srednjega sloja in porabniške ekonomije v tako imenovanem razvitem delu sveta. Vse zelo strnjeno omenjene manifestacije nove levice so pomenile izhodišča za bodisi identifikacijo

⁵ Touraine, 1985.

bodisi za dezidentifikacijo z oktobrsko revolucijo kot “predhodnico” novih emancipacijskih teženj ob koncu dobe modernizma.

Oktobrska revolucija je bila v intelektualnih in političnih diskurzih, ki so se nanašali na razmišljanja o revoluciji in njenem pomenu na splošno, seveda pomembna zgodovinska tema in lahko bi rekli, da so se številne nasprotujoče si in kakorkoli že razlikujoče se zainteresirane interpretacije ujele predvsem v priznavanju njenega temeljnega emancipacijskega ali osvobodilnega pomena. To je tudi poglavitni skupni imenovalec novolevičarskih interpretacij. Vrsta modernističnih umetniških gibanj je v oktobrski revoluciji in v avantgardnih umetniških ter intelektualnih skupinah videla inspiracijo za reaktualizacijo estetskih zamisli predvsem v slikarstvu in v performativnih umetnostih. V gibanjih “novih življenjskih slogov” so precenjevali pomen in razsežnosti nekaterih poskusov socialistične organizacije družbe, predvsem v zgodnejših eksperimentiranjih pred boljševiskem prevzemom oblasti in po njem, ki so vključevala, denimo, enakopravnost žensk ali participacijo delavcev pri odločanju v sovjatih. Ko govorimo o oktobrski revoluciji v njenih začetnih manifestacijah, je mogoče ugotavljati tudi razlike med različnimi grupacijami nove levice, ki so si vsaka zase skušale prisvojiti zgodovinsko dediščino. Anarhistično zgodovinopisje, ki legitimira revolucijo na strani ljudskega upora, ugotavlja zgodnji konec “neznane revolucije”: “Zatrtje Kronstadta v marcu 1921 je bilo akt neprikrite kontrarevolucije, zadušitev ljudskega gibanja v času, ko so Lenin, Trocki in drugi vidni boljševiki vodili sovjetski režim.”⁶ Ker je, kot je znano, Trocki vodil vojaško akcijo proti upornim mornarjem in prebivalcem Kronstadta, pa so trockistične skupine in njihovi zgodovinarji, zrelativizirali pomen tragičnih dogajanj: “Ker so se morali tako dolgo bojevati proti vedno novim uporom, ki jih je

⁶ Bookchin, 1971, 12.

sponsorirala ali spodbujala bela garda, boljševiki niso mogli verjeti, da bela garda nima svoji prstov vmes tudi v tem uporu.”⁷ Za trockiste, ki so bili zlasti na ravni organizacijskih opravil zelo dejavni v Pariških dogodkih l. 1968, določeno vlogo pa so igrali tudi v ameriških levičarskih gibanjih, se je sovjetska revolucija končala, ko je bila “izdana”. To “izdajo” označujeta izključitev Leva Trockega iz komunistične partije na njenem petnajstem kongresu (novembra 1927) in izgon Trockega 31. januarja 1928.

Zastopniki širših marksističnih konceptov v okviru nove levece so izoblikovali svoje kritične poglede na rusko revolucijo, pri čemer bi podrobnejši pregled odkril številne polemike in različne ocene razvoja dogodkov še posebej po zmagi revolucije in v času obstoja Sovjetske zveze. V nadaljevanju ne bom niti poskusil podrobneje obravnavati teh obsežnih razpravljanj, ker bi kaj takega terjalo večletno raziskovanje, temveč se bom omejil zgolj na štiri najbolj reprezentativne interprete ali kritike sovjetske revolucije, ki ponazarjajo odnos nove levece do ruskega oktobra in do dogajanja po njem.

“Sovjetski marksizem” Herberta Marcuseja

Leta 1958 je Herbert Marcuse, filozof iz znamenite Frankfurtske šole kritične teorije, izdal knjigo, v kateri je analiziral sovjetski marksizem. Slabih deset let pozneje je obveljal za vodilnega teoretika nove levece, ki je utemeljil novo paradigmo kritike kapitalizma, temelječo na heglovsko-marksističnih in freudovskih psihoanalitiških konceptih. Vsaj za marksistični del nove levece, z izjemo trockistov, pa je v omenjeni knjigi anticipiral koordinate odnosa do oktobrske revolucije in sovjetskega sistema: “Raba termina ‘socialistična’ za sovjetsko družbo v tej študiji nikjer ne implicira, da je ta družba socialistična v smislu, ki sta ga predvidela Marx in Engels.

⁷ Deutscher, 1965, 511.

Vendar pa domnevamo, da je bil začetni namen in cilj boljševiške revolucije, da bi zgradili socialistično družbo.”⁸ Avtor je tako naznanil reformulacijo pojma socializma v kasnejših novolevičarskih diskurzih. S tem pa je tudi že utemeljil prevladujoči ambivalentni odnos nove levice do ruske revolucije. Gre namreč za formulacijo razlike med začetkom in nadaljevanjem revolucije, kar kaže na problem, ki je bil v času razcveta nove levice predmet tako rekoč neskončnih debat. Marcuse tako pravi: “Razlike med prvimi leti boljševiške revolucije in popolnoma razvito stalinistično državo so očitne; vidno se kažejo kot stalna rast totalitarizma in avtoritarne centralizacije, ne kot rast diktature proletariata, temveč kot diktatura nad proletariatom in kmeti.”⁹ Marcusejeva analiza mestoma nakazuje zgodovinske kontekstualne povezave oktobrske revolucije zlasti z dogajanjem v Nemčiji po letu 1918. Glede na to je zanimiva njegova inačica ocenjevanja vzrokov za fatalno deviacijo ruske revolucije v Stalinovo diktaturo. “Toda ravno Leninovo prepričanje v začasni in predhodni značaj ruske revolucije vodi v formulacije, ki jasno nakazujejo stalinistično politiko.”¹⁰ Sicer pa gre v knjigi za večplastno obravnavo sovjetske družbe in takratnega marksizma kot njene ideologije. V luči tako teoretskih kot političnih razumevanj Sovjetske zveze, tako v akademskih krogih kot v širšem gibanju nove levice tudi glede te ključne teme lahko ugotovimo, da je Marcuse opredelil temeljno kritično naravnost do sovjetske inačice socializma. Marcuse je pri tem opozoril na sovjetski paradoks “utemeljevanja represije kot politike osvoboditve”. Vendar tega paradoksa po njegovem ni kazalo razlagati kot “preprost kontrast med ideologijo in realnostjo”. Razloge za represivnost sovjetske družbe

⁸ Marcuse, 1958, op. 8.

⁹ Prav tam, 74.

¹⁰ Prav tam, 43.

tudi v času po Stalinu Marcuse vidi še nekoliko širše: “Paradoks pa, kot se zdi, odseva konstrukcijo sovjetske družbe v ‘anomalčnih’ pogojih koeksistence.”¹¹ V tej izreki lahko razberemo anticipacijo kritike in upora nove levice, ne samo kapitalizmu, temveč takratnemu svetovnemu sistemu dveh “ideoloških” blokov na splošno. Pri tem pa je spomin na rusko revolucijo spodkopaval legitimnost sistema, ki so ga poimenovali realni socializem.

Ponavljjanje revolucije in Régis Debray

Še pred kulminacijo študentskih uporov je Régis Debray problematiziral razumevanje revolucije kot ponavljanja prejšnjih dogajanj. V knjigi *Revolucija v revoluciji* je opredelil koncept ponavljanja kot oznako zmotne projekcije zgodovinskih agensov revolucij. Med drugim je opredelil specifično kubanske revolucije in poglavitne črte Guevarove revolucionarne strategije. Knjiga je imela izreden odmev, v Latinski Ameriki pa je nekaj časa veljala tako rekoč za priročnik za revolucionarno gverilo. Vendar pa se je po polomu militantnega gibanja *Tupamaro* odnos do knjige preobrnil v kritiko teorije, ki da je vodila v napačno revolucionarno prakso. Po mojem so Debrayu napačno očitali, da je v knjigi spisal “recept” za južnoameriško revolucijo. Ravno nasprotno! Pokazal je, da pravzaprav ni mogoče posnemati nekoč uspešnih revolucionarnih prevratov, čeprav se je ideja ponovitve kazala kot neizogibna. “Ruski socialni demokrati so instinktivno razmišljali v terminih ponovitve pariške komune v Petrogradu; kitajski komunisti v terminih ponovitve ruskega oktobra v Kantonu (sedanji Guangzhou, op. D. Š.) v dvajsetih letih; in vietnamski tovariši, leto po ustanovitvi njihove partije, v terminih organiziranja vstaj kmečkih sovjetov v severnem delu svoje dežele. Zdaj nam je jasno, da vstaje sovjetskega tipa niso

¹¹ Prav tam, 93.

mogle zmagati v predvojni kolonialni Aziji.”¹² Iz tega je mogoče izčitati “formulo”, ki zrcali odnos nove levice do revolucije v drugih predelih sveta, še posebej v takrat tako poimenovanem prvem svetu. Novolevičarska gibanja so videla zgodovinske vstaje, revolucije in upore kot svojo tradicijo, vendar pa so se v težnji, da bi se izognila prejšnjim napakam, predstavljala kot prelomna novost, kar jih je določalo tudi v njihovem razumevanju oktobrske revolucije.

Polazijatski sistem in ruska revolucija – Rudi Dutschke

Študentska gibanja so povsod po Evropi proizvedla svoje “ikone” v obliki vodilnih oseb, čeprav je bila njihova opazna poteza prav nasprotovanje vsakršnemu kultu osebnosti in poudarjanje individualne svobode v okviru kolektivne akcije. Stvar posebne razprave je lahko vprašanje, koliko so bila posamezna razvpita imena predvsem medijski učinek in koliko so vidni posamezniki faktično reprezentirali protestno gibanje. Ne glede na vse te dileme pa je bil Rudi Dutschke, vodja nemškega SDS (*Sozialistischen Deutschen Studentenbund*), pomembna zgodovinska osebnost, ki je v številnih intervjujih in protokoliranih diskusijah demonstriral veliko politične domišljije, sposobnosti za opredeljevanje problemov in za artikulacijo zahtev študentskih protestov. Ni se izkazal samo kot energični in radikalni politični voditelj, temveč se je v svojem dokaj kratkem življenju¹³ resno ukvarjal tudi s teoretskim delom na področjih filozofije, sociologije in zgodovine. Glede na temo tega prispevka pa je pomembno dejstvo, da je njegovo obsežno delo “Poskus postaviti Lenina na noge” osredičeno predvsem z

¹² Debray, 1967, 20.

¹³ Dutschke je bil 11. aprila 1968 žrtev atentata, ki ga je izvedel neonacist Josef Bachmann. Kljub dvema streloma v glavo, je Dutschke preživel, atentat pa je sprožil množično reakcijo nemškega študentskega gibanja na ulicah Berlina in drugih univerzitetnih mest.

vprašanji o ruski revoluciji. Delo je nastalo v obdobju, ko se je “faza” uličnih protestov končala, nova družbena gibanja pa so se fragmentirala, spreminjala, ugašala in na novo nastajala. Dutschke je v velikopotezno obravnavo vključil različne vpogledе v rusko zgodovino, zlasti praktično vse, kar sta Marx in Engels pisala v zvezi z Rusijo in njeno zmožnostjo za sodelovanje v revoluciji. Ključni predmet in izhodišče razprave pa je v Dutschkejevi knjigi njun koncept “azijskega produkcijskega načina”. Na takih podlagah je pokazal na Leninovo zgodovinsko situacijo in na “objektivne” razloge za temeljni neuspeh revolucije. Knjiga daleč presega format političnega razpravljanja, saj se je avtor resno poglobil v rusko zgodovino, pri čemer pa je osnovne hipoteze izoblikoval na podlagi Marxovih in Engelsovih razmislekov o zgodovinskih izviri ruskega carizma in družbenih form specifičnega fevdalizma. Kot pravi Dutschke, je v primeru Rusije po Marxu šlo za “/.../ rusko varianto azijskega despotizma za z njim utemeljeni specifični produkcijski način, za pol-azijsko agrarno družbo, za izolirane vaške srenje in za poseben problem ruske stagnacije s skrajno šibkim ‘razvojem’ družbenih produktivnih moči”.¹⁴ Pri tem naj opozorim, da termin “azijskega” v Dutschkejevi rabi ne implicira nereflektiranega kolonialnega pogleda, temveč opredeljuje strukturne pogoje, ki se kažejo kot ovira razvoja kapitalizma kot predpostavke za socialistično revolucijo. V tej perspektivi se izkažejo Leninove kalkulacije o prihodnosti ruske revolucije za problematične. Celo več. V tej točki je mogoče identificirati mesta ujemanja Dutschkejeve analize z Marcusejevo, ki je – kot sem omenil zgoraj – videl v Leninovi projekciji vir tiste logike ali, če hočete, dialektike, ki je končno proizvedla stalinizem. “[Lenin] vidi, da je o dominaciji kapitalističnih razmerij mogoče govoriti *samo* na industrijski površini mest! Ne vidi pa, da

¹⁴ Dutschke, 1974, 42.

imajo omejitve razvoja 'kapitalizma' v Rusiji objektivni značaj, in da je bilo vse upanje na evropsko pot Rusije zmotno."¹⁵

Dutschkejev "poskus postavljanja Lenina na noge" je bil razvitje vprašanj, ki so jih na različnih ravneh odpirali v krogih nove levice tako pred emblematičnim letom 1968 kot še bolj po njem, ko se je vprašanje zmage ali poraza revolucije zaostrijo spričo perpetuiranja kapitalizma. Dutschke je tem diskusijam, ki so bile pogosto premalo utemeljene na poznavanju "eksotične" ruske zgodovine, odgovoril s svojo dekonstrukcijo Leninove revolucionarne misli in njegove politične akcije. Vsekakor so po njegovem vpogledu Leninove teoretske premise, ki so temeljile na omenjenih spregledih ujemanja ruskih družbenih realnosti s pojmi marksističnega razrednega boja, če ne govorimo posebej še o vsej kontekstni kaotičnosti evropskih političnih in konceptualnih konfliktov že pred prvo svetovno vojno in neposredno po njej, bistveno vplivale na oblikovanje "posebnega tipa" boljševistične partije. "Tudi zato, ker med letom 1902 ('Kaj storiti?') in osvojitvijo oblasti boljševiki glede organizacijskega vprašanja niso opravili nikakršnih dejanskih sprememb."¹⁶ Dutschke je izčrpno razgrnil okoliščine revolucije in situacije njenih akterjev, seveda predvsem Lenina; lahko bi rekel, da je dokazal, da je bila za Lenina "moderna država" alternativa "/.../ azijski formi države carizma, alternativa gospodarski stagnaciji".¹⁷ Prav zaradi

¹⁵ Prav tam, 88. Avtor je svojo trditev v nadaljevanju utemeljil tudi v ekonomskih terminih. Tako je, med drugim, ob sklicevanju na ustrezne virov opozoril, da je bilo v Rusiji na prelomu stoletja slabih dva milijona tristo mezdnih delavcev in leta 1914, kapitalistični akumulaciji navkljub, vsega dva milijona sedem sto tisoč delavcev. Glede na razsežnosti Rusije, vsekakor o proletariatu kot "večinskem družbenem razredu" ni bilo mogoče govoriti.

¹⁶ Prav tam, 96.

¹⁷ Prav tam, 155.

temeljnega nesporazuma med intenco revolucije in napačno teoretizacijo strukturnih pogojev ruskega carizma se je v sam potek revolucije po začetni zmagi, ki je bila po vseh zgodovinskih evidencah nenavadno lahkotna, vpisal paradoks zgrešene emancipacije. Med drugim tudi zato se je osvoboditev iztekla v diktaturo. “Drža avantgarde nasproti osvobojenim razredom je bila pedagoško-elitistična, vedno jo je označevalo oziranje na celokupni stagnirajoči značaj ruske družbe.”¹⁸

Western o ruski revoluciji – Daniel Cohn-Bendit

Medijsko še veliko bolj “razvpiti” vodja francoske študentske revolucije Daniel Cohn-Bendit je bil v primerjavi z Dutschkejem veliko “frivolnejši” in veliko bolj usmerjen v politično-kulturni aktivizem kot pa v kakorkoli strožje teoretsko (akademsko) delo. Vsekakor pa gre tudi v njegovem primeru za dobro slišane govornika študentsko-mladinske revolucije, ki je pozneje v svojem življenju in delu ostal zvest pluralno določenim ciljem revolucije.¹⁹ Cohn-Bendit je svojo udeležbo v revoluciji in svojo vlogo maja 1968 premislil bolj avtobiografsko, vendar pa tudi v njegovem pisanju odzvanjajo ključni koncepti nove levice. Njegovo najbolj zanimivo delo je bila knjiga *Veliki bazar*,²⁰ ki jo je izdal sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Knjiga je bila napisana s stališča akterja dogajanj, ki se ni trudil razviti nikakršne vseobsežne teorije. V knjigi se je v svojskem slogu bolj ali manj dotaknil vseh vprašanj, ki so zaposlovala novo

¹⁸ Prav tam, 166.

¹⁹ Daniel Cohn-Bendit je sicer študiral v Franciji, vendar pa je izvirno nemški državljan, kar pojasnjuje, zakaj se je gibal med obema državama. Svojo politično dejavnost je bolj ali manj zaključil kot predstavnik Zelenih v Evropskem parlamentu (2004–2014).

²⁰ Beseda *bazar* ima v francoščini tudi metaforični pomen in razen enega od izrazov za “veleblagovnico” označuje tudi nered, kramo ipd.

levico, pri čemer je ta vprašanja pomešal s svojimi lastnimi doživetji in izkušnjami v političnih spopadih ter v univerzitetnih sporih. Seveda se ni izognil tudi vprašanjem o pomenih ruske revolucije. Tako kot večina drugih avtorjev nove levice ni zanikal avtentičnega upora in utemeljenosti revolucije v socialnih razmerah ruskega carizma in prav tako v nadaljevanju revolucije vidi njen temeljni neuspeh. V zadevni knjigi se je ukvarjal z rusko revolucijo v kontekstu svojega razpravljanja o lastnem razumevanju filma. Po njegovem je bil odnos družbene akcije in filma dotlej slabo tematiziran in zato zapiše, da bi on sam “hotel posneti levičarski western”.² Prikaz ruske revolucije si je, če povzamemo, zamišljal v spektakularni epski obliki z uporabo takrat najmodernejše filmske tehnologije. Film bi namreč posnel na sedemdesetmilimetrski trak s “*surround*” zvokom na temo kronstadtskega upora. “Ljudje niso imeli kaj jesti in čutili so, da imajo vse manj besede v tej revoluciji in so se uprli. Uprli so se boljševikom v imenu revolucije, ki so jo oni naredili.”²² Čeprav se sicer nikoli ni zelo izrecno deklariral za anarhista, so mu bila anarhistična stališča, nemara v povezavi z eksistencialistično inspiracijo maja 68, dokaj blizu. Drugače pa bi, seveda upoštevaje vso časovno distanco do zgodovinskih dogajanj pred petdesetimi leti, rekel, da so avtorjeve kritične opazke o ruski revoluciji v resnici povezane z njegovo kritiko etabliranih levih strank v Zahodni Evropi in v deželah realnega socializma. Tako knjigo lahko beremo kot prispevek “rdečega Danyja” k reševanju pojma socializma iz oklepa različnih političnih ideologij, ki so ga izvotlile zlasti upoštevaje njegov osnovni pomen glede na ideje o svobodi in sreči vseh ljudi. Zanj je bila “Ruska revolucija industrijska revolucija brez buržoazije”. Pri tem pa je poudaril, da “Ruska revolucija in Sovjetska zveza

²¹ Cohn-Bendit, 1975, 65.

²² Prav tam, 69.

nimata nič s socializmom”.²³ Svoj “eksistencialistični” kredo, ki precej pove o “naravi” revolucije 1968, je avtor izrazil takole: “Mislim, da družbene spremembe ne morejo biti preprosto objektivne, ampak morajo slediti meandrom človeške subjektivnosti.”²⁴

Zaključek

Kot je mogoče razbrati tudi iz ilustrativnih primerov soočanja z rusko revolucijo v tem zapisu, je nova levica sodelovala v obuditvi zgodovinskega spomina na ključne razsežnosti dogajanj pred stotimi leti – takrat kajpak pred petdesetimi leti. Pri tem je večinoma težila k demistifikaciji zgodovinskega pomena revolucije in k ostri kritiki sovjetskega socializma ali konkretno stalinskega režima, ki se je legitimiral z revolucijo, ki jo je temeljno “izdal”, kot so radi poudarjali zlasti v trockističnih krogih. Koliko so kritike na rovaš “etabliranih” levih strank vplivale na njihove koncepte in politike, je še ne povsem pojasnjeno vprašanje. Pred pojavom nove levice so te stranke ob povezanosti z “moskovsko centralo” udobno prosperirale z delovanjem v okvirih reformistične formule v parlamentarizmu socialnih držav. Gotovo je, da se je nova levica vpisala v evrokomunizem sedemdesetih let, ki je temeljil prav na zavrnitvi “sovjetskega marksizma”. Spričo teoretskih impulzov kritične teorije se je razrahljala rigidna formula razrednega boja, namesto nje pa so se dokaj jasno artikulirale teorije o temeljnem pomenu izključnosti marginalnih družbenih skupin za konstrukcijo družbe. V vseh teh navzkrižnih iniciativah in alternativah pa v okviru nove levice niso postavili pod vprašaj same oktobrske revolucije kot pomembnega zgodovinskega mejnika, kot poskusa emancipacije in kot pravzaprav tradicije tudi nove levice. Na splošno v novi levici

²³ Prav tam, 80.

²⁴ Prav tam, 81.

ni prišlo do kondenzacije teorij, gibanj in drugih političnih praks v “novo kvaliteto”, ampak bi v grobem lahko govorili o razpršitvi izvornih idej in skupin v različne sfere (civilne) družbe, v akademske sfere in v politična ter gospodarska okolja. V obdobju, ko je nova levica že postajala minula zgodovina, pa se je izvirna kritika sovjetske “izdaje” revolucije transformirala v francoski “novi filozofiji”. Poglavitni pisci te struje so vsi po vrsti svoje prve korake v svet družbene teorije in političnega aktivizma opravili v skupinah nove leveice. Izhajajoč iz literarnih upodobitev sovjetskega Gulaga in iz vse bolj dosegljive zgodovinske evidence o razsežnostih represije v sovjetskem režimu so “novi filozofi” skušali skonstruirati teorijo o izviru totalitarizma iz nemške klasične filozofije. Marx in Lenin naj bi namreč bila derivata te represivne logike. Ne glede na to, da nekoliko prelahkotni slog dokazovanja teh hipotez ni prepričal niti filozofov niti zgodovinarjev – kajpak z izjemami – pa so v novi filozofiji izpostavili dvomu legitimnost ruske revolucije na splošno. Toda razumevanja zgodovine, ki še vedno vidi rusko revolucijo na liniji kontinuitete dejavnosti različnih zgodovinskih agensov bojev za družbeno enakopravnost, nova filozofija ni zamajala.

Bibliografija

- BOOKCHIN, M. (1971): “Introduction” v: Mett, Ida: *The Kronstadt Uprising*. Montreal: Black Rose Books – Our Generation Press, 1–13.
- COHN-BENDIT, D. (1975): *Le Grand bazar*. Paris: Belfond.
- DEBRAY, R. (1967): *Revolution in the Revolution? Armed Struggle and Political Struggle in Latin America*. Harmondsworth: Penguin Books.
- DEUTSCHER, I. (1965): *The Prophet Armed, Trotsky: 1879–1921*. New York: Vintage Books.
- DUTSCHKE, R. (1974): *Versuch, Lenin auf die Füße zu stellen – Über halbasiatischen und den west-europäischen Weg zum Sozialismus*.

Lenin, Lukács und die Dritte Internationale. Berlin: Verlag Klaus Wagenbach.

LUXEMBURG R. (1977): "Socialna reforma ali revolucija", v: Luxemburg R., *Izbrani spisi*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 49-135.

MARCUSE, H. (1958). *Soviet Marxism, A Critical Analysis*. New York: Columbia University Press.

PIKETTY, Th. (2013): *Le capital au XXIe siècle*. Paris: Éditions du Seuil.

TOURAINÉ, A. (1985): "An Introduction to the Study of Social Movements", *Social Research*, Vol. 52, No. 4, (Winter 1985), 749-787.